

PRZEPISOWY WYGLĄD SZABLI POLSKIEJ Z 1921 r.

Tekst rozkazu ustalającego wzór najpopularniejszej szabli polskiej jest trudno dostępny i na ogół mało znany. Jego znajomość pomoże w systematyzacji i opisie zbiorów.

Pierwotny rozkaz z dn. 12.4.1921 r. /DR.Nr 14/21 poz. 280/ został uzupełniony 31.1.1922 r. /DR.Nr 4/22 poz. 79/ opisem pochwy szabel oficerskich oraz pozwoleniem obciążania trzonów rękojeści skórą lub jaszczurem i oplatania drutem. Niżej przytoczona jest ostateczna wersja rozkazu /z uwzględnieniem uzupełnienia/. Zachowana została oryginalna pisownia, nie należy więc sugerować się użytą nomenklaturą części broni.

Ustalenie typu szabli dla oficerów i szeregowych
wszystkich broni W.P.

/DR. Nr 14/21 poz. 280 oraz DR. Nr 4/22 poz.79/

Zatwierdzam następujący wzór szabli dla oficerów wszystkich broni i służb, oraz szeregowych tych rodzajów wojsk, które są w szable uzbrojone.

G ł o w n i a lekka, długości 80 cm, szerokości u nasady /przy jelcu/, 3,4 cm., zlekka stopniowo zwężająca się do 2,5 cm., w odległości 5 cm. od zaostrego końca, cokolwiek krzywa, o największym odchyleniu grzbietu od linii pionowej 3,1 cm. z obu stron głowni, bliżej ku grzbietowi po jednej b r u ż d z i e szerokości 1,2 cm. i długości 50 cm., poczynając się w odległości 3,5 cm. od nasady. Grubość grzbietu przy nasadzie 0,5 cm., ostrze przy końcu zachodzi na grzbiet p i ó r a na 20 cm.

Głownia nie powinna być niklowana.

Rękojeść krzyżowo-kabłąkowa z kabłąkiem gładkim, cokolwiek rozszerzonym w górze i łukowato zgiętym przy połączeniu z kapturkiem, tworzącym natomiast kąt prosty z jełcem.

Kapturek okrywa szczyt oprawy rękojeści i z przodu dochodzi do jełca.

Oprawa rękojeści - drewniana, w płytce i drobne karbiki poprzeczne wyrobiona.

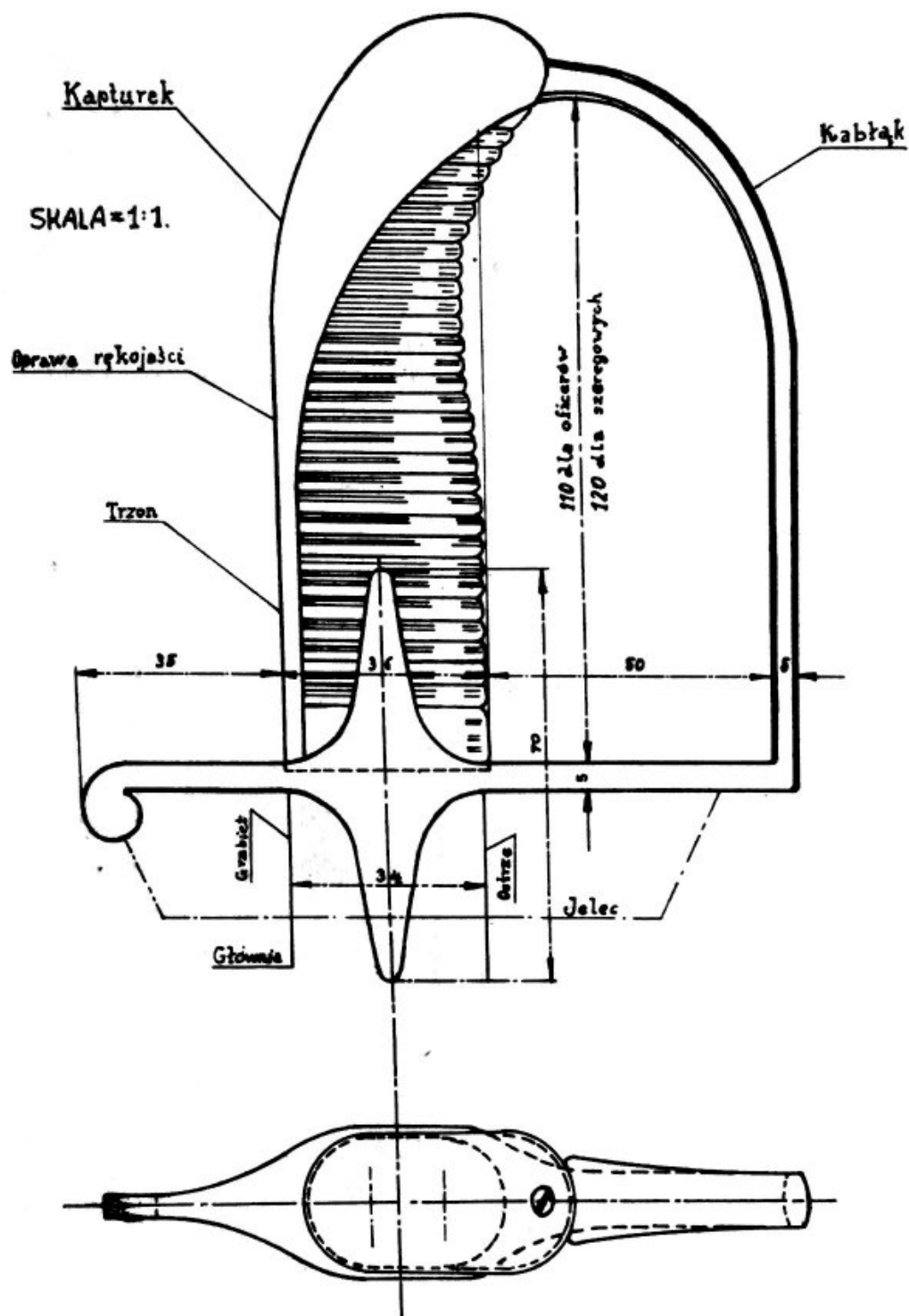
Uwaga: Wysokość rękojeści wewnątrz szabli oficerskiej 11 cm., szabli szeregowych 12 cm. Jelec, kabłąk i kapturek w szablach oficerskich - mosiężne, w szablach szeregowych stalowe oksydowane. W szablach oficerskich dopuszczalną jest głownia z potrójną bruzdą jakoteż oprawa rękojeści obciągnięta czarną skórą, lub jaszczurem i okręcona mosiężnym drucikiem.

Pochwa blaszana, przy oficerskich szablach niklowana zaopatrzona w dwa pierścienie z ogniwniem /rozmieszczenie podaje załącznik/, przy szablach szeregowych polerowana z jednym pierścieniem i ogniwniem. Dolny koniec pochwy opatrzony wystającą piętka.

Rysunek i dokładne wymiary w załącznikach Nr. 1, 2 i 3.

* * *

Szable wz. 21 były najbardziej popularne w Polsce w okresie międzywojennym. W wersji oficerskiej /wz. 21/22/ używane były przez generałów i oficerów wszystkich broni i służb Wojska Polskiego, przez starszych podoficerów WP poza służbą, a także przez oficerów Policji Państwowej, Straży Granicznej i Straży Więziennej. Szable wz. 21 w wersji dla szeregowych znajdowały się na wyposażeniu wielu pułków kawalerii i artylerii, dywizjonów artylerii konnej i dywizjonów taboru, równolegle z używanymi w WP szablami obcej produkcji, głównie artylerii niemieckiej wz. 1896 i ka-

walerii francuskiej wz. 1822. Ustalenie liczby szabel wz. 21 wyprodukowanych w Polsce jest dziś w zasadzie niemożliwe. Jeśli chodzi o szable w wersji dla oficerów /wz. 21/22/ było ich szacunkowo 50-60 tys. Jeśli chodzi o szable wz.21 w wersji szeregowych to jako minimalną można przyjąć liczbę 10 tys.; istnieją realne szanse na dotarcie do miarodajnych dokumentów, które wykażą ich łączną liczbę.

Szable wz. 21 w wersji dla szeregowych odpowiadały na ogół normom określonym w Dzienniku Rozkazów MS Wojsk. Egzemplarze pochodzące z różnych warsztatów produkcyjnych różnią się drobnymi szczegółami; szable tego wzoru produkowała przede wszystkim Wytwórnia G. Borowskiego, również Wytwórnia A. Manna. Rzadziej spotykane są egzemplarze z Wytwórni W. Gorzkowskiego oraz egzemplarze sygnowane znakiem Zakładów o nazwie "Polski Metal" / w skrócie: Polmet/.

Szable wz. 21/22, czyli w wersji oficerskiej w wielu przypadkach odbiegają od norm określonych przepisami, zwłaszcza jeśli chodzi o głownię. Obok licznych głowni o przepisowej długości 80 cm produkowane były głownie o kilka centymetrów krótsze lub /częściej/ o kilka centymetrów dłuższe, dochodzące nawet do 90 cm, zależnie od wzrostu użytkownika szabli. Obok głowni o jednym wklęsłym szlifie lub z trzema bruzdami, spotykane są - choć rzadziej głownie o innym profilu, na przykład z 5 bruzdami.

Zróznicowany profil mają zwłaszcza głownie odkuwane ręcznie do szabel honorowych. Również szerokość głowni - według przepisu 3,4 cm odbiegała często od tej normy, wahając się w granicach od 2 do 3,5 cm. Różna była też krzywizna głowni, od prawie prostych do bardzo krzywych /5 cm lub więcej/ wobec przepisowych 31 mm.

Rękojeści szabel wz. 21/22 utrzymane były w zasadzie w granicach przepisu, choć zdarzały się egzemplarze odbiegające od normy, na przykład z pierścieniem ujmującym trzon rękojeści i tworzącym całość z jelcem /głównie w szablach produkowanych

przez Wytwórnię C. Eickhorna w Solingen/. Różniły się też detalami wykonania, np. trzon wykonany był tylko z lakierowanego drewna lub w przypadku szabel honorowych z kości słoniowej czy innego ozdobnego tworzywa. Szable honorowe miały często złożoną oprawę rękojeści.

Pochwy w zdecydowanej większości przypadków zgodne były z przepisem, choć na przykład pierścienie na szablach honorowych były niekiedy ozdobione cyzelunkiem.

Duże różnice występowały w dekorze głowni lub zdobieniu rękojeści. Ale zagadnienie dekoru, inskrypcji i w ogóle zdobienia szabel, szczególnie bogatego w przypadku szabel honorowych jest zagadnieniem odrębnym.

O tym jaką szablę nosił oficer WP decydowało wiele czynników: osobisty gust użytkownika, moda panująca w poszczególnych pułkach czy rodzajach broni, często przypadek. Odstępstwa od przepisów normujących wygląd szabli były w korpusie oficerskim zwyczajowo tolerowane. Ponieważ w przeciwieństwie do innych armii, w których zależnie od okazji oficer musiał występować z określonym typem broni białej, u nas tego zwyczaju nie było, w określaniu szabel wz.21/22 nie można stosować podziału na bojowe i paradne czy galowe, na służbowe i pozasłużbowe, a jedynie na szable przepisowe i odbiegające od przepisu.

Wiele różnic między egzemplarzami szabel wz.21/22 wynika również z faktu, że wykonywane były w różnych wytwórniach. Przede wszystkim produkowała je Wytwórnia G. Borowskiego i - w mniejszej liczbie A. Manna. Nieliczne egzemplarze pochodzą z innych wytwórni krajowych, np. K. Jarnuszkiewicza lub zagranicznych, np. C. Eickhorna i A. Coppela w Solingen. Znane są egzemplarze opatrzone znakami S. Pileckiego, F. Hoppena oraz marką "Dąb i Ciężar", lecz nie wiadomo czy są to znaki producentów czy dystrybutorów.

Normy ustalające wygląd i szczegóły wykonania obu wersji szabel wz. 21 - oficerskiej i szeregowych - znane są z publikacji oficjalnych /na ogół trudno dostępnych/. Dlatego można określić, które z zachowanych egzemplarzy i jak odbiegają od przepisów. Inaczej wygląda sprawa z pozostałymi wersjami szabel wz. 21, których egzemplarze są znane, nieznane są natomiast jeszcze przepisy normujące ich wygląd i przeznaczenie.

Należą do nich na przykład szable, które od wz. 21/22, a więc wersji oficerskiej różnią się jedynie tym, że na pochwie mają tylko jeden pierścień z kółkiem, a więc zapewne podoficerskie. Jednakże sprawa szabel używanych przez podoficerów jest skomplikowana i jeszcze nie wyjaśniona ostatecznie.

Kolejną wersją szabel wz. 21 są szable różniące się od wersji oficerskiej krótszą głownią /60cm/ oraz konstrukcją pochwy. W jednych przypadkach jest to pochwa zakończona grzebieniem, jak u szabli wz. 21, w innych zakończona kulką, tak jak w pochwach od bagnetów. W obu przypadkach pochwy nie mają pierścieni z kółkami, tylko zaczep, taki jak na pochwie bagnetu. Broń ta błędnie zwana jest nieraz tasakiem, którego cechą jest bardzo szeroka głownia i przeznaczenie do prac saperskich. Powinna ona być określana tradycyjnym polskim mianem półszabli lub wręcz szabli, jako że pojęcie to nie wiąże się z długością głowni. Półszable produkowali G. Borowski i A. Mann, a używali ich /napewno do 1927 r./ podoficerowie Policji Państwowej w małych ośrodkach miejskich i posterunkach wiejskich i granicznych. Teza zawarta w katalogu wystawy szabel w Malborku "Od Kościuszkowców", że była to broń żandarmerii, nie znajduje potwierdzenia ani w znanych dokumentach, ani w źródłach ikonograficznych.

Dodać trzeba, że spotyka się szable oprawione w rękojeść wz. 21 w wersji oficerskiej z głownią obcą, najczęściej rosyjską. Są to szable używane przez ofi-

cerów do ćwiczeń we władaniu bronią białą; na ich zamówienie opraciono obce głównie w przepisową rękować.

Kilka powyższych uwag wydaje się niezbędne jako uzupełnienie przepisów oficjalnych dotyczących szabli wz. 21. Te podstawowe i ujęte w dużym skrócie informacje wykazują jak w tym przypadku - podobnie jak w wielu innych - rzeczywistość i praktyka różniły się od norm zawartych w przepisach. Z szablą wz. 21 wiąże się wiele nie wyjaśnionych zagadnień dotyczących producentów i użytkowników, ich liczebność także. Sprawy te wymagają pilnych badań, by wreszcie wyjaśnić je ostatecznie. Zachowane w muzeach i prywatnych kolekcjach egzemplarze stanowią bogaty materiał badawczy. Jest też realna nadzieja na dotarcie do archiwalnych dokumentów, które rzucą nowe światło na zagadnienia związane z szablą wz. 21. Mówiąc o tej szabli, która w porównaniu z szablami wz. 17 czy wz. 34 cieszy się mniejszym zainteresowaniem, należy pamiętać, że niezależnie od subiektywnych poglądów była to najbardziej popularna, najbardziej znana, najliczniej używana i wreszcie najbardziej typowa szabla Wojska Polskiego w latach 1921 - 1939.